

SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN VAIHTUVUUS JA TYÖTAAKKA

SIJAISHUOLLOSSA ASUNEIDEN JA ASUVIEN KOKEMUKSIA

VIRONEN, KATJA
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
YFIA2001

Sisällysluettelo

JOHDANTO	2
SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN VAIHTUVUUS JA TYÖMÄÄRÄ LASTENSUOJELUSSA	3
TUTKIMUSTEHTÄVÄ	4
TUTKIMUKSEN AINEISTO	4
TUTKIMUSMENETelmä	5
ANALYYSI JA TULOKSET	6
YLEISESTI ANALYYSIN TULOKSISTA	6
TEEMAT	7
LUOTTAMUSPULA	8
KUULEMATTI JA KOHTAAMATTI JÄÄMINEN	9
VIIVÄSTYNEET TAI VÄÄRÄKSI KOETUT PÄÄTÖKSET	11
TIETÄMÄTTÖMYYS LAPSEN TAI NUOREN TAPAUkseSTA	12
JOHTOPÄÄTÖKSET	13
LÄHTEET	16

Johdanto

Oman kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli vuonna 2005 yli 15 000 lasta, kun vuonna 2014 sijoitettuja oli yli 18 000. Kasvu taantui hieman vuoden 2014 jälkeen. (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen, & Rajala, 2014-2015, s.21.) Luku on kuitenkin lähtenyt taas kasvuun ja kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli 2018 18 544 lasta. Kokonaisuudessaan lastensuojeluilmoituksia tehtiin 78 875. (THL, 2019.) Edellä osoitetut luvut kertovat siitä, miten suuri osa sosiaalityötä lastensuojelu on. Vaikka puhumme suuresta määrästä lastensuojelun asiakkaita, on heidän oma äänensä kuitenkin melko hiljainen käytännön lastensuojelun kehittämisessä sekä lastensuojelua koskevan tutkimuksen parissa (Vario, 2014, s. 11).

Lastensuojelu on ollut pinnalla jatkuvasti julkisessa diskurssissa. Media on tuonut esille muun muassa työntekijöiden uupumuksen liian suuren asiakasmäärän vuoksi, sijaishuollossa tapahtuvan kaltoinkohtelu sekä riittämättömien palveluiden vaikutuksia asiakkaiden elämään. Jatkuva keskustelu aiheesta ei ole ihme, kun katsoo lastensuojelun asiakkaista kertovien tilastojen kasvua ja heidän tarvettansa erilaisille ja erityisille lastensuojelun palveluille. Koivun (2019) mukaan on tutkittu, että lastensuojelun työntekijöiden vaihtuvuus on ollut jo pitkään ongelma Suomessa. Aiheesta olevan vähäisen tutkimuksen mukaan on todettu, että työntekijöiden vaihtuvuus heijastuu haitallisesti lastensuojelun heikoimmassa osassa oleviin asiakkaisiin. (Koivu, 2019, s.1.) Lasten ja nuorten kokemuksista liittyen sosiaalityöntekijöihin on tehty jonkin verran kansainvälistä tutkimusta, mutta varsinaisesti heidän kokemuksistaan sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuteen ja työmäärään ei ole paljoa tutkimustietoa. Olisikin tärkeää tuoda esille lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten näkemyksiä ja kokemuksia siitä, miten sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus ja työmäärä vaikuttavat heidän elämäänsä.

Tämän tutkimuksen tehtävänä on selvittää sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten näkemyksiä sekä kokemuksia sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudesta ja työtaakasta. Tarkoituksena on tuoda lisää tietoa siitä, miten nämä nuoret kokevat sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden ja työmäärän vaikuttaneen elämäänsä. Tavoitteena on nimenomaan ymmärtää lasten ja nuorten oma kokemus ja merkitykset sosiaalityöntekijöiden sekä kuulla heidän oma äänensä tämän aihepiirin kokemusasiantuntijoina.

Ensimmäisenä kirjoitan taustatietoja sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudesta ja työmäärästä lastensuojelussa. Paneudun etenkin lastensuojelun sijaishuoltoon. Tämän jälkeen paneudun tutkimukseni tehtävään ja tutkimuskysymykseeni. Kerron lisäksi, millaisen aineiston olen valinnut ja millaisin menetelmin olen sitä analysoinut. Havainnollistan myös esimerkein analyysiani. Menetelmäosuuden jälkeen paneudun analyysini tuloksiin: ensin avaan kootusti analyysiani, jonka jälkeen avaan tarkemmin analyysiani teemakohtaisesti. Lopuksi vedän yhteen johtopäätöksiä ja pyrin pohtimaan analyysin tuloksia yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus ja työmäärä lastensuojelussa

Työntekijöiden vaihtuvuus on suurta lastensuojelussa sekä samalla myös iso haaste työn tekemiselle. Vaihtuvuuden on todettu kuormittavan niin asiakkaita kuin työntekijöitäkin (Puustinen-Korhonen 2018). Suomalaisessa sosiaalityöntekijöiden työntekijä kyselyssä 61% vastaajista oli harkinnut työpaikan vaihtamista. (Kananoja, Oranen & Lavikainen, 2013, s.13.) Valtiontalouden tarkastusviraston (2014) tekemä jälkiseurantaraportti kertoo, että sijaishuollon laatua ja valvontaa parantaa, jos saadaan toteutumaan lastensuojelun laatusuosituksen mukainen työntekijöiden vaihtuvuuden minimoiminen. Tässä sijaishuollon laadun ja valvonnan takaamisessa lapsen omalla sosiaalityöntekijällä on avainpelaajan asema. (Valtiontalouden tarkastusvirasto, 2014, s.2) On siis hyvin merkittävä ja huolestuttava ristiriita, että lastensuojelun tavoitteiden saavuttamiseksi ja laadun varmistamiseksi vaihtuvuus tulisi olla minimissä, mutta todellisuudessa vaihtuvuus on kuitenkin suurta.

Lastensuojelun selvitystyöryhmän mukaan noin kolmasosa sosiaalityöntekijöistä kokee, että pystyvät työskentelemään lapsen kanssa tarpeeksi lastensuojelutarvetta selvittäessä. Pohjoismaisessa vertailussa suomalaiset sosiaalityöntekijät olivat kuormittuneempia verrattuna muihin pohjoismaisiin sosiaalityöntekijöihin. (Kananoja ym. 2013, s.13.) Sosiaalityöntekijät ja sosiaalityöntekijöiksi opiskelijat ovat ottaneet kantaa resurssipulaan ”Lasten oikeus suojeluun. Poliittisten tahojen on otettava vastuu lastensuojelun toimintaedellytyksistä” - adressilla, johon on kerätty jo yli 3500 allekirjoitusta (Adressit, 2017). Edellä mainittu kuvaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden itsekkin kokevan työmääränsä liian suureksi eikä aikaa riitä tarpeeksi kaikille asiakkaille. Selvitystyöryhmän mukaan kokemus työn merkittävydestä ja samanaikaisesti tieto resurssien vähäisyydestä on uupumuksen ja kuormittumisen taustatekijöinä (Kananoja ym. 2013, s.13). Sosiaalityöntekijäresurssien ollessa niukat ei luoda edellytyksiä laadukkaalle, vaikuttavalle ja kustannustehokkaalle lastensuojelulle.

Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata lastensuojelun sijaishuollossa asuvien tai asuneiden nuorten kokemuksia sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudesta sekä sosiaalityöntekijöiden työmäärän vaikutuksista sijaishuollossa elämiseen. Tutkimuksen motiivina on lastensuojelun asiakkaina olevien sijoitettujen nuorten näkökulmien ja kokemusten huomioonottaminen lastensuojelun kehittämistyössä sekä tutkimuksessa; tässä tapauksessa erityisesti liittyen sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuteen sekä työmäärään liittyvään tutkimukseen ja kehittämistyöhön. Tutkimustehtävänä on löytää, tunnistaa ja analysoida ainestoa läpäiseviä kokemuksia vaihtuvuuden sekä käytettävissä olevien resurssien vaikutuksista sekä merkityksistä nuorten sijoitustaipaleella. Tutkimuskysymyksenä on:

1. Miten sijoitetut nuoret kokevat sosiaalityöntekijöiden vaihtumisen ja työmäärän?

Tutkimuksen aineisto

Aineistonani olen käyttänyt lastensuojelun sijaishuollossa asuvien tai asuneiden 13-30-vuotiaiden nuorten kirjoittamia vapaamuotoisia kirjeitä poliittisille päätöksentekijöille liittyen sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuteen ja työmäärään. Kirjeitä kirjoittaneista osa on muun muassa ollut sijoitettuna perhehoitoon, koulukoteihin ja muuhun laitoshoidon. Osa kirjeistä kirjoittaneista nuorista ei ollut enää lastensuojelun asiakkaana vaan esimerkiksi jo täysi-ikäisiä sekä itsenäistyneitä, mutta kaikki kirjoittaneet nuoret kuvaavat kuitenkin kirjeissään aikaansa sekä kokemuksiaan lastensuojelun sijaishuollon ajoilta ja lapsuudesta. Kirjeet on kerätty avoimella verkkolomakkeella lokakuun 2019 ja tammikuun 2020 välisenä aikana Pesäpuu ry organisoimana. Kirjeiden keräämiseen on hyödynnetty Voima Vaikuttaa! – nuorten kokemusasiantuntijoiden verkostoa, johon kuuluu joukko eri kokemusasiantuntijaryhmiä sekä teeman äärellä työskenteleviä toimijoita Suomessa.

Kirjeitä on kokonaisuudessaan 101, joista olen systemaattisella satunnaisotannalla valinnut 10 kappaletta analyysiini. Otanta on tehty valitsemalla kirjeistä joka kymmenes. Aineistoni on suhteellisen pieni sen vuoksi, että tässä harjoitustyössä oli käytettävissä aikaa ja sivuja

rajallisesti. Niukkuuteen tulee suhtautua hieman kriittisesti ja yleistettävyyttä tulee pohtia. Tähän pohdintaan palaan tutkimukseni johtopäätöksissä. Aineistoni kirjeet ovat täysin anonymoituja, joten en voi eritellä tarkkoja tietoja siitä, millaisia henkilöitä otokseeni valikoitui. Kaikkiin otokseeni henkilöihin pätee kuitenkin samat tiedot kuin koko aineistoon eli kaikki ovat sijaishuollossa asuneita tai asuvia 13-30 vuotiaita nuoria. Kuitenkin esimerkiksi kirjoittaneiden sijoituspaikat, sijoitusten kestot sekä sukupuolet vaihtelevat.

Tutkimusmenetelmä

Tutkimustehtävän toteutan aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Hyödynnän myös aineistolähtöiselle sisällönanalyysille tyypillistä koodausta ja teemoittelu (Silvasti, 2014, s. 33-48). Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa tarkoituksena on etsiä tekstin merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.87). Merkityksien ja kokemusten etsiminen onkin tutkimukseni päätavoite, jonka vuoksi sisällönanalyysin valitseminen menetelmäksi on relevanttia. Teemoittelu sen sijaan sopii analyysiini, koska sen avulla pystyn painottamaan, mitä kustakin teemasta on sanottu. Sen ideana on pilkkoa ja ryhmitellä laadullinen aineisto aihepiirien mukaan. Siten on myös mahdollista vertailla erilaisten teemojen esiintymistä aineistossa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.79.)

Sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen luokkaan, jotka ovat aineistolähtöinen, teoriaohjaava ja teorialähtöinen sisällönanalyysi (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.80-81). Avaan seuraavaksi enemmän aineistolähtöistä sisällönanalyysitapaa, jota itse olen käyttänyt analyysissäni. Näin ollen sen auki selittäminen on tekstini kannalta mielekkäintä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tarkoituksena on luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimustehtävän ja -asettelun mukaisesti. Ajatuksena siis on, että analyysiyksiköitä ei ole etukäteen sovittu tai ne eivät ole ennalta harkittuja. Aineistolähtöisessä analyysissä on toki aina omat hankaluutensa, minkä takia sitä on vaikeampi toteuttaa. Hankaluutena on ajatus siitä, että täysin objektiivisiä havaintoja ei ole olemassa, vaan aina esimerkiksi käsitteet ja tutkimusasetelma vaikuttavat tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.79-80.)

Käytännössä analyysini eteni siten, että aloitin aineiston analysoinnin lukemalla sen kertaalleen läpi ilman analysointia. Sen jälkeen aloin tutkimaan sitä tutkimuskysymykseni avulla: etsin kysymykseeni vastaavia sekä liittyviä kohtia aineistosta ja merkitsin ne ylös. Keskitin

fokukseni erityisesti merkityksiin, tunteisiin ja kokemuksiin. Valittuani otteet pelkistin ne. Tämän jälkeen etsin otteista koodeja. Koodeja olivat erilaiset ilmaisut ja sanat, jotka liittyivät tunteisiin ja kokemuksiin tutkimuskysymykseni luomissa raameissa. Koodeissa, jossa oli selvää toistuvuutta ja/tai samankaltaisuutta kokosin omiksi teemoiksi. Nimesin teemat niiden sisältämiä koodeja kuvaillen. Taulukossa 1 on esimerkki analyysin etenemisestä vaiheittain.

TAULUKKO 1. Esimerkki analyysin etenemisestä		
Aineisto-ote	Analyysin vaihe	Tulos
Toinen sossu oli sen sijaan äkkipikainen ja nyrpeä. Suhde tähän nykyiseen työntekijään ei ole ollut oikein toimiva. Hän esimerkiksi päätti mun asioista ilman, että oli koskaan edes nähnyt mua. Silloin se suhde lähti heti väärään suuntaan, kun ei huomioitu sitä henkilöä, jonka elämästä tehtiin päätöksiä. Minä ja perheeni haluttaisiin ehdottomasti nähdä enemmän sosiaalityöntekijöitä, sillä he päättävät meidän asioista. Työntekijöillä pitäisi olla mahdollisuus keskittyä siihen vuorovaikutussuhteeseen. Lisäksi toivoisin enemmän rahaa perhehoitajille sekä loma-perheille. He tekevät korvaamatonta työtä.	Tutkimuskysymyksen avulla hedelmällisten kohtien poimiminen	Hän esimerkiksi päätti mun asioista ilman, että oli koskaan edes nähnyt mua. Silloin se suhde lähti heti väärään suuntaan, kun ei huomioitu sitä henkilöä, jonka elämästä tehtiin päätöksiä. Minä ja perheeni haluttaisiin ehdottomasti nähdä enemmän sosiaalityöntekijöitä, sillä he päättävät meidän asioista. Työntekijöillä pitäisi olla mahdollisuus keskittyä siihen vuorovaikutussuhteeseen.
	Pelkistäminen	Päätti asioista ilman, että oli nähnyt. Suhde lähti väärään suuntaan. Ei huomioitu henkilöä, jonka elämästä tehtiin päätöksiä. Halu nähdä enemmän sosiaalityöntekijöitä. Mahdollisuus vuorovaikutukseen.
	Sanat ja ilmaisut	Päätökset näkemättä. Vääränlainen suhde. Huomiotta jääminen. Enemmän näkemistä. Vuorovaikutus
	Teemat	Luottamuspula: Vääränlainen suhde. Vuorovaikutus. Kuulematta ja Kohtaamatta jääminen: Huomiotta jääminen. Päätökset näkemättä. Enemmän näkemistä.

Analyysi ja tulokset

Yleisesti analyysin tuloksista

Yksiäänisesti aineistosta nousi esille se, että sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus ja suuri työ määrä koetaan negatiivisena asiana ja ongelmana. Osa kirjeiden kirjoittajista ei itse ollut välttämättä omalla lastensuojelupolullaan joutunut kokemaan näitä ongelmia, vaan oli saanut esimerkiksi pidempiaikaisen sosiaalityöntekijän tai sosiaalityöntekijän, jolla oli ollut riittävästi aikaa hoitaa hänen asioitaan. Kuitenkin näissäkin tapauksissa he tiesivät kertoa jonkun toisen,

joka oli joutunut vaihtuvuudesta tai suuresta työmäärästä johtuvien ongelmien kokijaksi tai pystyivät kuvittelemaan negatiivisia seurauksia, joita olisi koitunut, jos esimerkiksi eivät olisi saaneet pysyvää sosiaalityöntekijää. Suurin osa kirjoittaneista oli kuitenkin joutunut itse kokemaan suuren työmäärän ja vaihtuvuuden negatiiviset vaikutukset sijaishuoltonsa aikana.

Osa vastanneista nuorista kertoi, ettei tiedä sosiaalityöntekijänsä nimeä tai ylipäättäen kuka hän on. Usea toi myös esille, ettei muista, kuinka monta sosiaalityöntekijää heillä on elämänsä aikana ollut. Lisäksi kirjeissä tuotiin esille sitä, ettei kaikkia elämän varrella olleita sosiaalityöntekijöitä ole edes tavattu. Lastensuojelulain (417/2007, 13 b §) mukaan kuitenkin jokaiselle lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lisäksi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on tavattava lasta lastensuojelun asiakassuunnitelmaan kirjattavalla tavalla riittävän usein henkilökohtaisesti (Lastensuojelulaki, 417/2007, 29 §). Voisi siis olettaa että, jos lapsi tai nuori on tavannut henkilökohtaisesti sosiaalityöntekijäänsä riittävän usein, hän tietäisi kuka hänen työntekijänsä on. Poikkeuksena tulee kuitenkin ottaa huomioon esimerkiksi hyvin pienet lapset tai muut erityisryhmät, joilla tällaista kykyä tiedostaa ja/tai muistaa ei välttämättä ole kehittynyt. Jokaisella lastensuojelun asiakkaalla sosiaalityöntekijä lain mukaan kuitenkin on. Herää kysymys siitä, onko laki jäänyt toteutumatta vai onko sitä tulkittu löyhästi ja tapaamisia on ollut todellisuudessa harvoin vai mistä tällainen ilmiö johtuu.

Teemat

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin, koodauksen ja teemoittelun avulla pystyin tunnistamaan aineistosta neljä isompaa teemaa tai kategoriaa, jotka kokosivat yhteen kokemuksia vaihtuvuuden ja työmäärän vaikutuksista. Kaikkia näitä teemoja yhdisti se, että ne liittyivät aina jotenkin asiakassuhteeseen sosiaalityöntekijän ja lapsen tai nuoren välillä. Nämä neljä eriteltyä teemaa olivat luottamuspula, kuulematta ja kohtaamatta jääminen, viivästyneet tai vääräksi koetut päätökset ja tietämättömyys lapsen tai nuoren tapauksesta. Erittelen ja analysoin seuraavaksi näitä teemoja sekä nostan esille niissä nousseita esimerkkejä kokemuksista ja tunteista.

Luottamuspula

Ensimmäinen teema, joka aineistosta nousi vahvasti esille, oli luottamuspula. Suurin osa kirjoittaneista nuorista kuvaili, miten sosiaalityöntekijöiden vaihtuminen tai työmäärä on vaikuttanut siihen, etteivät he voi luottaa sosiaalityöntekijäänsä tai luoda suhdetta heidän välilleen. He kokivat myös monesti luottamuspulan olevan yksi vaihtuvuuden ja suuren työmäärän isoimmista ongelmista, koska se rakentaa pohjaa koko asiakastyölle ja -suhteelle. Ne taas, joilla sosiaalityöntekijä oli pysynyt samana ja joiden sosiaalityöntekijällä oli riittänyt aikaa nuorelle, kokivat, että nämä tekijät olivat olleet avaintekijänä luottamuksen syntymiseen. Luottamusta kuvailtiin näissä tapauksissa tekijänä, joka loi turvaa elämään sekä uskoa omaan tulevaisuuteensa. Nähtiin myös, että ilman tätä pitkäaikaista sosiaalityöntekijää ja hänen panostaan, ei olisi ollut uskallusta kertoa omasta elämästään.

Luottamuspula sen sijaan nähtiin asiana, joka aiheutti epävarmuuden tunteita sekä ahdistusta tietämättömyydestä ja samalla esteen minkäänlaisen suhteen rakentamiselle. Tällöin omista asioistaan oli vaikea kertoa sosiaalityöntekijälle ja häntä kohtaan saattoi käyttäytyä varauksella. Tämä saattoi johtaa tilanteeseen, jossa luottamusta tai suhdetta ei lähdetty edes rakentamaan, sillä ennako-oletukseksi oli rakentunut ajatus siitä, että sosiaalityöntekijä tulisi kuitenkin vaihtumaan pian. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus ja työmäärän suuruus aiheutti siis paikoin kierteen, jossa sosiaalityöntekijöihin suhtauduttiin sillä oletuksella, että hän tulisi pian vaihtumaan ja suhdetta tai luottamusta ei kannata edes yrittää rakentaa. Myös Iso-Britanniassa tehdyn tutkimuksen mukaan lastensuojelun piirissä olevat nuoret kokivat, että sosiaalityöntekijät vaihtuivat usein ja sillä oli kielteisiä vaikutuksia luottamuksen luomiseen sosiaalityöntekijän kanssa. Nuoret eivät halunneet luoda suhdetta tai luottamusta uuteen työntekijään, joka saattoi vaihtua pian. Toisaalta työntekijän vaihtuminen saattoi olla myös uusi mahdollisuus, jos edellisen kanssa ei tullut toimeen. (Jaatinen, 2014, s.44.)

”He eivät ole ehtineet tavata minua niin, että voisi puhua minkäänlaisesta luottamuksesta tai edes suhteesta.”

”Myös sosiaalityöntekijäni pysyi monet vuodet samana. En minä olisi uskaltanut uskoutua hänelle minun elämäni tilasta, jos hän olisi ollut joka kerta erilaiset kasvot.”

”Kun sosiaalityöntekijäni vaihtui todella usein, aiheutti se minulle luottamuspulaa, oli vaikea aina kertoa minulle tärkeitä elämän asioita henkilölle, joka kuitenkin tulisi vaihtumaan pian. Olin todella jyrkkä ja kylmä kaikissa palavereissa/tapaamisissa, koska en uskaltanut alkaa aloittaa luomaan pohjaa, koska jalkojeni alta se kohta oli taas viety.”

Kuten edellä mainituista lainauksista voidaan tulkita, luottamuksen oletetaan rakentuvan hitaasti ajan kuluessa ja se vaatii yhteydenpitoa. Luottamus näyttäytyy myös merkittävänä tekijänä, joka rakentaa koko suhteen perustan. Luottamuksella onkin iso rooli kaikissa ihmissuhteissa, sillä ilman luottamusta suhdetta ei voida solmia (Baier, 1986, viitattu lähteessä Vaittinen, 2011, s.4). Jos suhteen toiseen osapuoleen kohdistuu epäluottamusta, suhteella ei ole menestymisen mahdollisuuksia. Kun luottaja sitten osoittaa luottamustaan toiselle, hän jakaa elämästään asioita, mitä on tarkoin varjellut. Kun hän luottaa näitä asioita luotetulleen, haluaa hän luotetun tulevan niiltä elämän osa-alueilta osaksi hänen elämäänsä. (Vaittinen, 2011, s.4-5.) Myös Laakson (2019, s.75) mukaan on vain pieni mahdollisuus luoda luottamuksellinen suhde, jos sosiaalityöntekijä vaihtuu tai tapaa lasta vain muutaman kerran vuodessa asiakassuunnitelman tiimoilta. Analyysin ja aiemman kirjallisuuden perusteella voidaan siis tulkita luottamuksen olevan sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä suhdetta rakentava tekijä. Se on osoitus siitä, että nuori haluaa jakaa tietoja elämästään, mikä helpottaa myös sosiaalityöntekijän työtä. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus ja suuri työmäärä estävät tai hankaloittavat luottamuksen syntymistä ja näin myös suhdetta, vuorovaikutusta sekä työskentelyä heidän välillään.

Kuulematta ja kohtaamatta jääminen

Toinen teema, joka rakentui aineiston koodien perusteella, oli kuulematta ja kohtaamatta jääminen. Kuten jo hieman tulosten aloituskappaleessa sivusin, useat kirjoittaneet toivat esille joko sen etteivät ole tavanneet kaikkia sosiaalityöntekijöitään tai etteivät he ole olleet tavanneet tarpeeksi sosiaalityöntekijöitään. Kirjoittaneet toivat myös esille, että heidän asioistaan oli päätetty ilman heidän kuulemistaan tai mielipiteen huomioon ottamista. He kokivat, ettei heitä ollut kohdattu ja kuultu, vaikka olivat oman elämänsä asiantuntijoita ja halusivat luonnollisesti olla osana elämänsä päätöksiä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen ”toimiva lastensuojelu” (2013) raportti kertoo, että myös heidän aineistossaan korostui asiakkaiden halu tulla kuulluiksi. Myös he toivoivat, että työntekijä kohtaisi asiakkaat omien elämiensä asiantuntijoina ja osaisi siten myös arvioida perheen tilannetta kokonaisvaltaisesti. Toivottiin

etenkin, että lapsia ja heidän mielipiteitään kuultaisiin henkilökohtaisesti. (Kananoja ym. 2013, s.11.) Lastensuojelulakiin (417/2007) on myös kirjattu lapsen ja nuoren mielipiteistä ja toivomuksista. Sen mukaan lapselle tulee turvata oikeus saada tietoa ikä- ja kehitystasonsa huomioon ottaen häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus kertoa mielipiteensä. Lisäksi kun lastensuojelun tarvetta arvioidaan, toteutetaan lastensuojelua tai tehdään lasta tai nuorta koskevaa päätöstä, on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren toivomuksiin ja mielipiteisiin. (Lastensuojelulaki, 417/2007, 5§.) Laki siis vahvasti velvoittaa sosiaalityöntekijöitä kuulemaan ja kohtaamaan lapsia ja nuoria, todellisuudessa lapset ja nuoret eivät niin kuitenkaan koe.

Monesta kirjeestä pystyi tulkitsemaan, että jos sosiaalityöntekijöillä olisi ollut pienempi työmäärä ja vaihtuvuus ei olisi ollut niin suurta, heillä olisi ollut mahdollisuus aidosti kuunnella ja kohdata lapset sekä nuoret. Kirjoittaneet kuvailivat kohtaamista merkittävänä osana sijaishuollon arkea. Osa kirjoitti jopa siitä, miten kohtaamisen kautta sosiaalityöntekijä olisi voinut huomata sijaishuollossa tapahtuvan kaltoinkohtelun tai että nuori voisi ehkä paremmin nykyään, jos sosiaalityöntekijä olisi kuunnellut, kohdannut ja uskonut häntä aikanaan. Kirjeistä nousi esille myös se, että kohtaamisen ja kuulemisen merkitys tiivistyy siihen, että niiden kautta otetaan huomioon sekä tehdään arvokkaaksi se ihminen, jonka asioista päätetään eli lapsi tai nuori. Kuten edellä jo kirjoitin, lastensuojelulakiin on kirjattu, että lapselle on järjestettävä riittävä mahdollisuus tavata henkilökohtaisesti hänen omista asioistaan vastuussa olevaa sosiaalityöntekijää muiden läsnä olematta ja keskustella omista sekä sijaishuoltoon liittyvistä asioistaan (Lastensuojelulaki, 417/2007, 29 §, 53§). Sosiaalityöntekijän on siis tavattava lasta riittävästi, vaikka hänen työmääränsä olisi suuri. Jos riittävää kohtaamista ei tapahdu saattaa lapsi tai nuori kokea muun muassa vääryyden, katkeruuden ja epäoikeudenmukaisuuden tunteita.

”He eivät ole olleet elämässäni sillä tavalla läsnä, kuin mitä voisi odottaa sellaisilta ihmisiltä, jotka päättävät minun elämäni isoista asioista, kuten asumisesta, rahan käytöstä, yhteydenpidoista yms. He ovat joutuneet tekemään isoja ja vakavia ratkaisuja minun elämästä, vaikkei he edes tunne minua eivätkä tiedä mitä minulle oikeasti kuuluu.”

”Asuin seitsemän vuotta sellaisessa sijaisperheessä, jossa minua kohdeltiin sekä henkisesti että fyysisesti väkivaltaisesti. – vaikka annoin ehkä jotain pieniä vinkkejä tapahtuneesta, sosiaalityöntekijäni uskoi aina sijaisvanhempiani.”

”Jos aikanaan sosiaalityöntekijäni olisivat voineet kohdata, tavata ja tutustua minuun paremmin, uskon että voisin tänä päivänä paremmin, ja kamalaa sanoa mutta tulisin halvemmaksi yhteiskunnalle.”

”Jos heillä olisi ollut vähemmän asiakkaita ja enemmän aikaa paneutua meihin, niin he olisivat voineet nähdä merkit meidän pahoinvoinnistamme.”

Kuten luottamuspuola teemassa, myös kohtaamattomuus ja kuulematta jääminen, liitettiin heikkoon tai huonoon suhteeseen sosiaalityöntekijän ja asiakkaan eli lapsen tai nuoren välillä. Koettiin, että suhdetta rakentaa asiakkaan tapaaminen, kuunteleminen ja asiakkaan sanaan luottaminen. Suhde rakentuu vahvemmaksi toistuvien kohtaamisten ja kuuntelun kautta. Myös aiemman tutkimuksen mukaan lastensuojelun työntekijällä on merkittävä asema lapsen osallisuuden mahdollistajana (Jaatinen, 2012, s.16). Tällainen ei kuitenkaan ole mahdollista, jos sosiaalityöntekijät vaihtuvat ja heidän työmääränsä on niin suuri, ettei heillä jää aikaa tavata asiakkaitaan. Toisaalta muutamassa tapauksessa sosiaalityöntekijän vaihtuminen koettiin positiivisena asiana, kun sen tuloksena oli ollut sosiaalityöntekijä, joka oli kohdannut ja kuunnellut sekä ollut pitkäaikainen. Kyse oli kuitenkin tällaisessa tapauksessa yksittäisestä tapauksesta sekä vaihtumisesta eikä siitä, että jatkuva vaihtuminen olisi koettu hyväksi.

Viivästyneet tai vääräksi koetut päätökset

Kolmas teema, joka läpäisi aineistoa, koski viivästyneitä tai vääräksi koettuja päätöksiä. Moni kirjoitti siitä, miten sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus ja suuri työmäärä vaikutti siihen, että päätöksiä tehtiin viiveellä tai lapset ja nuoret kokivat ne huonoiksi, vääriksi tai epäedullisiksi itselleen. Kirjoittajat kertoivat, ettei sosiaalityöntekijöillä ole aikaa tehdä päätöksiä kohtuullisen ajan puitteissa tai joskus päätöksien tekeminen saattaa unohtua muun työmäärän alle. Osa koki myös, että eri sosiaalityöntekijät tekivät erilaisia päätöksiä ja vaihtuvuuden seurauksena päätöksiä ei voinut ennustaa. Myös Jaatisen (2012, s.59) mukaan sijoitetuilla nuorilla on kokemus siitä, että päätöksiä tehdään heidän puolestaan ja että he ovat ulkopuolella päätöksenteosta.

Monin paikoin kirjoittajat kokivat, että väärät päätökset johtuivat etenkin siitä, etteivät sosiaalityöntekijät ehdi panostaa niiden tekemiseen, heillä ei ole aikaa selvittää perusteellisesti päätökseen vaikuttavia tekijöitä ja he tiedä lapsen tai nuoren näkökulmaa tai eivät ole kuunnelleet sitä. Lastensuojelulain (417/2007, 33§) mukaan työntekijöiden tulee kirjata kaikki lapsen tai nuoren tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä interventioiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja seurantaan tarvittavat tiedot. Tämä ei kuitenkaan aina riitä antamaan kokonaiskuvaa oikeasta tilanteesta tai vaihtoehtoisesti tilanteen selvittämisessä voi kulua paljon aikaa, jolloin seurauksena voi olla viiveelliset tai väärät päätökset.

”Huostaanoton jälkeen muutin sosiaalityöntekijän aloitteesta omaan asuntoon, vaikkei minulla todellisuudessa ollut valmiuksia itsenäiseen elämään.”

”Käytännön asioissa se näkyy kyl silleen, että jos pitäis saada jotain päätöksiä esim raha-asioihin tai muuhun tärkeään, niin saattaa mennä viikkoja, ellei kuukausia ennenkuin tapahtuu mitään.”

Viivästyneet ja väärät päätökset koettiin merkittävästi elämää hankaloittavana, sillä ne usein liittyivät lapsen tai nuoren arkeen. Viivästyneen tai väärän päätöksen takia lapselta tai nuorelta saattoi esimerkiksi jäädä kouluretki tai muu ikätoveriensa kanssa toteutettava tapahtuma välistä. He kokivat tällöin usein erilaisuutta ja toiseutta ”tavanomaisessa” perheessä asuvia ikätovereita kohtaan. Vaihtuvuus ja suuri työmäärä oli esteenä sille, että sosiaalityöntekijä olisi voinut nähdä selkeästi mitä lapsen elämään kuuluu ja mitä siellä tapahtuu ja näin ollen myös tehdä harkitusti oikeita päätöksiä yhteistyössä lapsen kanssa.

Tietämättömyys lapsen tai nuoren tapauksesta

Viimeisenä teemana käsittelen tietämättömyyttä lapsen tai nuoren tapauksesta. Monin paikoin kirjoittajat nostivat keskiöön sosiaalityöntekijän heikot ennakkotiedot tai ymmärryksen asiakkaan nykytilanteesta ja historiasta. Kirjoittajat pitivät tärkeänä, että sosiaalityöntekijä olisi se henkilö, joka on eniten perillä lapsen tai nuoren kaikista asioista. Sosiaalityöntekijän tulisi tietää ja tuntea kaikki asiakkaan elämän merkittävät vaiheet, lähiverkostot, tarpeet ja vaikeudet. Tietämys lapsen tai nuoren tilanteesta kokonaisvaltaisesti kirjoittaneiden mukaan oli avain

siihen, että asiakas saisi juuri oikeanlaisia palveluja ja apua. Tietämättömyys koettiin epäluottamuksena, välinpitämättömyytenä ja vääryytenä.

”Lapsi on kaiken työn keskiössä ja sosiaalityöntekijän tulisi tietää avainapelaajan roolin mukaisesti lapsen tarpeet, haasteet, ilonaiheet, lähiverkostot ja pelikentän eli sijaishuoltoapaikan ilmapiiri.”

”Merkitys pysyvällä sosiaalityöntekijällä on valtava. Hän näkee kokonaisuuden, perheellä ja nuorella syntyy luottamussuhde, ja hän pystyy auttamaan perheitä ja nuoria kokonaisvaltaisesti tuntemalla heidät muutenkin kuin papereiden ja yhden tapaamisen perusteella.”

”Eivätkä sosiaalityöntekijät, jotka jatkuvasti vaihtuivat, nähneet historiaamme tai tienneet menneistä tapahtumista. He eivät myöskään nähneet kaiken esityksen ja puheiden läpi kaltoinkohtelua, joka kohdistui meihin sijoitettuihin lapsiin.”

Tietämättömyyden taustalla nähtiin ennen kaikkea vaikuttavan työntekijöiden vaihtuvuus ja suuri työmäärä. Työntekijöille ei koettu olevan aikaa perehtyä tapauksiin ja vaihtuvuus aiheutti katkonaisuutta tietämykseen. Koettiin myös, että tietämättömään sosiaalityöntekijään ei voinut luottaa eikä sellainen sosiaalityöntekijä, joka ei tiedä nuoren tapauksesta, voi tai osaa vastata hänen asioistaan. Myös Crawfordin ym. (Jaatinen, 2012, s.44) 14-19 vuotiaista tehdyn australialaistutkimuksen mukaan tyytymättömyys sosiaalityöntekijöihin oli yhteydessä työntekijöiden vaihtuvuuteen sekä vaihtuvuudesta johtuvaan kokemukseen, etteivät sosiaalityöntekijät tiedä heidän asioistaan. Sellaisilla nuorilla, joilla oli ollut pysyvä sosiaalityöntekijä, kokivat sosiaalityöntekijän ymmärtävän täysin heidän tilanteensa, koska he pystyivät peilaamaan sitä historiaan ja kaikkiin asiakassuhteen aikana tapahtuneisiin asioihin. Todellisuudessa sosiaalityöntekijöillä on valtavan iso vastuu ja samalla valtaa, ja on ongelmallista, jos he eivät tunne omia asiakkaitaan tarpeeksi hyvin (Yle 9.4.2019).

Johtopäätökset

Vaikka aineistoni tässä analyysissä on suhteellisen pieni, koen tulosten olevan yleistettävissä, sillä aiemmat tutkimukset ovat antaneet samansuuntaisia tuloksia. Kokonaisuudessaan tulokset kertovat, että kokemukset sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudesta ja työmäärästä ovat pääosin

negatiivisia ja niiden seuraukset koetaan negatiivisena. Vain yksittäisessä tapauksessa vaihtuvuus on nähty positiivisena asiana, sillä siten tilalle on saatu uusi sosiaalityöntekijä, jonka kanssa on voinut aloittaa alusta. Tuloksien perusteella pahimmillaan vaihtuvuus ja suuri työmäärä voi johtaa siihen, ettei sosiaalityöntekijä huomaa lapsen tai nuoren pahoinvointia tai sijaishuollossa tapahtuvaa kaltoinkohtelua. Toisaalta tulokset kertovat myös, että pitkäaikainen sosiaalityöntekijä sekä lasta tai nuorta tarpeeksi tapaava sosiaalityöntekijä koettiin hyvänä asiana elämässä. Tällaisessa tapauksessa sosiaalityöntekijään liitettiin positiivisia kokemuksia ja tunteita.

Vaihtuvuuteen ja työmäärään liitetään analyysini perusteella neljä kokemusten teemaa, jotka ovat luottamuspula, kuulematta ja kohtaamatta jääminen, viivästyneet tai vääräksi koetut päätökset ja tietämättömyys lapsen tai nuoren tapauksesta. Nämä neljä teemaa liittyvät sosiaalityöntekijän ja asiakkaana olevan nuoren tai lapsen suhteeseen. Voidaan siis tulosten perusteella sanoa, että vaihtuvuus ja työtaakka heikentävät ja hankaloittavat asiakassuhteen rakentamista ja ylläpitämistä. Se on merkittävä ongelma, sillä lastensuojelu ja koko sosiaalityö ylipäätään on hyvin pitkälti asiakastyötä ja perustuu luottamussuhteeseen.

Voidaan päätellä, että monin paikoin tilanne sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudessa ja resursseissa on johtanut tai johtaa siihen, ettei lapsen tai nuoren etu toteudu täysin. Ylipäätään sijaishuollossa lapsen edun toteutuminen vaihtelee (Tuloksellisuustarkastuskertomus, 2012, s.201). Resurssien voidaan myös päätellä olevan liian niukat, koska tällaiseen tilanteeseen, jossa lapsen ja sosiaalityöntekijän suhde on monissa tapauksissa heikko, on päädytty. Sosiaalityöntekijöiden niukat resurssit suhteessa työmäärään ovatkin vahvistaneet lastensuojelun roolia ongelmien korjaajana (Tuloksellisuustarkastuskertomus, 2012, s.209). On kuitenkin aivan toinen asia tutkia syitä siihen, miksi sosiaalityöntekijöiden resurssit ovat riittämättömät ja vaihtuvuus suurta lastensuojelussa ja sen parissa tutkimusta tulisikin jatkaa.

Lastensuojelun tarkoitus on kuitenkin aivan sananmukaisestikin suojella lasta ja näin ollen tulisi pyrkiä toimimaan lapsen edunmukaisesti. Tulosten perusteella lapsen edunmukaista on, että sosiaalityöntekijöillä olisi heille aikaa ja vaihtuvuus pientä. Mitä pidempään sosiaalityöntekijä pysyy samana, sitä kauemmin nuorella on elämässään henkilö, joka on tuntenut hänet pitkään ja kulkenut läpi erilaisten elämänvaiheiden (Jaatinen, 2012, s.44). Tämän johdosta lapsi tai nuori saa positiivisia kokemuksia lastensuojelusta sekä kokee voivansa paremmin.

Tutkimusta lasten ja nuorten kokemusten parissa tulisi jatkaa sekä lasten ja nuorten ääntä lastensuojelun kehittämis- ja tutkimustyössä korostaa entisestään. Talentian mukaan suomeen tarvittaisiin yli tuhat sosiaalityöntekijää lisää, jotta lastensuojelu pystyisi vastaamaan sen tavoitteisiin (Yle 9.4.2019). Tällä hetkellä liian suuri asiakasmäärä on laadukkaan lastensuojelun esteenä (Wilen, 2018, s.4-5). Tulisikin siis miettiä ja tutkia ratkaisuja siihen, miten kansallisella ja lainsäädännöllisellä tasolla voidaan vastata lastensuojelun tarpeisiin, jotta voidaan toteuttaa lapsien ja nuorten edunmukaista lastensuojelua, jossa sosiaalityöntekijöillä on riittävästi aikaa asiakkailleen ja vaihtuvuus on minimissä. Lisäksi tulisi taata valtakunnallisella tasolla, että jokaisella sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus luoda luottamuksellinen suhde heidän asiakkainansa olevien lapsien ja nuorten kanssa resursoinnista huolimatta (Laakso, 2019, s. 76) tai ennen kuin siihen löydetään ratkaisu. Tämän ei tulisi olla yksittäisten sosiaalityöntekijöiden hartioilla, vaan kuten aineistostakin nousi esille, poliittisen päätöksenteon tasolla tulisi tehdä ratkaisuja muutoksien eteen.

Lähteet

Adressit. (2017). Lasten oikeus suojeluun! Poliittisten tahojen on otettava vastuu lastensuojelun toimintaedellytyksistä. Haettu osoitteesta https://www.adressit.com/oikeus_suojeluun

Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. (2016). *Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset*. [Helsinki]: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Jaatinen, S. (2014). Systemaattinen kirjallisuuskatsaus nuorten kokemuksista ja osallisuudesta lastensuojelussa. Jyväskylä.

Jälkiseurantaraportti tuloksellisuustarkastuskertomuksesta. (2014). Lastensuojelu. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto, tarkastuskertomus 6/2012.
<https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/05/30153026/jalkiseurantaraportti-lastensuojelu.pdf>

Kaijanen, M., Koskenkorva, M. & Westlund, O. (2020). 101-kirjettä – julkaisu. Jyväskylä: Pesäpuu ry.
<https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2020/02/101-kirjettä-1.pdf>

Kananoja, A., Oranen, M. & Lavikainen, M. (2013). Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Saatavilla 22.2.2018:
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126183/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf?sequence=1

Koivu, V., tiedekunta, H., Sciences, F. o. H. a. S., laitos, Y. j. f., Philosophy, D. o. S. S. a., yliopisto, J., . . . 210. (2019). *Miksi lähteä ja miksi jäädä?: Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus, syyt työpaikan vaihtamiseen ja työhön sitoutumista edistävät tekijät työssä*.

Laakso, R. (2019). "Ne näki musta" : Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Lastensuojelulaki 417/2007 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L4P20>

Puustinen-Korhonen, A. (2018). Kuntaliiton lastensuojelun kyselyn alustavia tuloksia 10.1.2018. Saatavilla 9.9.2018: <https://www.kuntaliitto.fi/tiedotteet/2018/kuntien-lastensuojelulla-suurta-huolta-siita-mita-lastensuojelulle-tapahtuu-sote>

Silvasti, T. (2014). Sisällönanalyysi. *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen*, pp. 33-48.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019). Lastensuojelu 2019. Tilastokertomus 23/2019. Viitattu 18.03.2020 <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/lastensuojelu>

Tuloksellisuustarkastuskertomus. (2012). Lastensuojelu. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 6/2012. http://www.e-julkaisu.fi/vtv/lastensuojelu/pdf/6_2012_lastensuojelu_netti.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vaittinen, P. (2011). Luottamus terveydenhoitajan ja perheen asiakassuhteen moraalisenä ulottuvuutena. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Vario, P. (2014). *"Lastensuojelussa on kyse siitä, että lapsilla on hyvä olla": Kokemusasiantuntijalapsen hyvinvointia ja lastensuojelua tutkimassa*. Jyväskylä.

Wilén, L. (2018). Kohtaamisia – lastensuojelun arki työntekijöiden näkökulmasta. Lastensuojelun keskusliitto.

Yle (9.4.2019): "Ilman lastensuojelua olisin luultavasti kuollut" – Onni Westerlundia auttoi 22 sosiaalityöntekijää, mutta kaikki eivät ole yhtä onnekkaita. Verkossa ilmestynyt artikkeli. Saatavilla <<https://yle.fi/uutiset/3-10720322>> Viitattu 25.3.2020.